

РЕЦЕНЗИЯ

за защита на дисертационен труд „Спиране на исковото производство“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ от Анастас Благовестов Пунев – редовен докторант към Катедрата по гражданскоправни науки към Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

от

**проф. д-р Силви Василев Чернев,
професор по гражданско-процесуално право в ЦЮН на Бургаски свободен университет и ЮФ на ПУ „Паисий Хилендарски**

УВАЖАЕМИ ЧЛЕНОВЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ,

Настоящата рецензия е изготвена с оглед защитата на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.6. „Право” (Граждански процес) от Анастас Благовестов Пунев – редовен докторант към катедра Гражданскоправни науки към Юридически Факултет на СУ «Св. Климент Охридски», отчислен с право на защита и допуснат до процедура за защита с решение на Факултетния съвет на ЮФ към СУ «Св. Климент Охридски» по протокол от 17.09.2019 г. В състава на журито съм включен със заповед № РД 38-570/01.10.2019 г. на ректора на СУ „Св. Климент Охридски“.

Процедурата е започната на основание съответните текстове от Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав на Република България (ППЗРАДРБ) и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“ (ПУРПНСЗАД в СУ „Св. Климент Охридски”), приет с решение на Академичния съвет на 31 октомври 2018 г., изменен и допълнен с решение на Академичния съвет от 29 май 2019 г. и също така изменен и допълнен с решение на Академичния съвет от 17 юли 2019 г.

Представените документи съответстват на изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и ПУРПНСЗАД в СУ „Св. Климент Охридски.

Процедурата е коректно спазена.

I. ХАРАКТЕРИСТИКА НА ПРЕДСТАВЕНИЯ ТРУД

1. Обща характеристика

Представеният научен труд „Спиране на исковото производство“ в обем на 367 страници е посветен на спирането на делото по исков процес.

Работата се състои от кратък увод, три глави и заключение.

1.1. В Увода се констатира необходимостта от преосмисляне на съществуващата уредба на спирането на производството с оглед значителните изменения, настъпили в правната уредба не само в областта на гражданското материално право и гражданския процес, но също така също в конституционния модел, основан след 1991 г. върху принципа на разделение на властите, за разлика от предхождащия принцип на единство на властта, при действието на който е приета преобладаващата част от и досега използваната уредба на този институт. Авторът се позовава и на изменените характеристики на дейността на най-висшия съд – ВКС, а така също и общо на промените, настъпили в практиката. Тези констатации му дават основание да очертае значимостта на темата, като същевременно се заявяват амбициите му да постави и разгледа проблематиката, свързана с тази тема, в най-широк контекст - на цялостната правна уредба (не само на гражданскопроцесуалното право, но и на административното, конституционно право и др.). Прави се съвсем кратък обзор на изложението и с оглед спецификата на темата се обяснява възприетият подход към систематиката, в отличие от традиционно възприетата. Авторът прави уговорка, че разкриването на същността на разглеждания институт на процесуалното право изисква преосмислянето му в широко теоретичен план, а и също така предполага изразяването на политическа позиция, към което авторът отнася схващането за същността на съдебната дейност в хода на прилагане на законите и нейното място във властовия домейн при условията на разделение на властите.

1.2. Глава Първа е озаглавен „Обща характеристика на спирането“ (стр. 11 – 40).

1.2.1. Авторът предлага „понятие за спиране“ (стр. 11 - 14) и след това прави разграничение между спиране в исковия процес от една страна, и отлагане и прекратяване на делото, и спиране в изпълнителния процес (стр. 14 – 17).

Авторът посочва четири същностни характеристики на спирането. Според него в резултат на спирането се прекъсва разглеждането на делото, при това става дума за „временно“ прекъсване, което може да настъпи само при наличие на изрична законова предпоставка и посредством постановяването на нарочен съдебен акт (стр. 11), при което е обвързан от съответното основание и не разполага с дискреция (стр. 12).

По въпроса за видовете спиране авторът пространно (стр. 18 – 21) застъпва становището, че във всички случаи спирането настъпва с произнасянето на съответен съдебен акт (което според него изключва като разграничителен критерий това, дали спирането настъпва по силата на закона, по разпореждане на съда или по волята на страните). Вместо това предлага разделяне на основания, които касаят надлежното участие на страните в процеса, както и протичането на процеса като цяло (например чл. 229, ал. 1, т. 1-3 ГПК, чл. 320 ГПК, чл. 321, ал. 3 ГПК), от една страна, и основания, които касаят обсъждането и зачитането на релевантните факти към спора, както и на приложимото право към тях (чл. 229, ал. 1, т. 4-6).

В рамките на частта, посветена на понятието за спиране се разглеждат още видовете спиране (стр. 18 – 22) и проявлението на принципите на гражданския процес по отношение на спирането (стр. 22 -24).

В този раздел се разглежда и взаимовръзката между спирането на делото и принципите на гражданския процес, като ударение се поставя върху съотношението между ефектите на спирането и изискването за разглеждане на делата в разумен срок.

1.2.2. Вторият раздел е посветен на приложното поле на спирането, при което последователно се разглеждат проявления на спирането в областта на особените искови производства (в бързото производство – стр. 25; в брачния процес – стр. 26; производството по съдебна делба – стр. 27), а така също и в производството по несъстоятелност – стр. 29 и при спорна съдебна администрация – стр. 30. Разглеждат се и възможно спиране при наличие на висящи производства пред органи извън

съдебната система – стр. 32; спирането в други производства по ГПК , вкл. в изпълнителното и обезпечителното производства – стр. 35 и сл.

1.3. Глава Втора е посветена на отделните основания за спиране.

1.3.1. Последователно са разгледани спирането по общо искане на страните (стр. 41 и сл.); при смърт на физическо лице (стр. 45 и сл.); прави се аналогия с различни видове прекратяване на юридически лица (стр. 52 и сл.). Разгледано е и основанието по чл. 229, ал. 1, т. 3 (необходимост от уреждане на настояничество и попечителство – стр. 55 и сл.).

Специално внимание (в отделен раздел) е посветено на спирането при наличие на обусловеност (стр. 58 и сл.). Проследяват се историческите корени на хипотезата, като авторът прави пространно изследване на преюдицията и негови всевъзможни проявления още от римското право. Впоследствие се прави подробен, запълнен с множество детайли (не всички от които са пряко относими към разглежданите проблеми), сравнително-правен преглед на уредбата по германското и швейцарското право.

Накратко се проследява историческо развитие на уредбата в България (стр. 84 и сл.).

1.3.2. Следващият раздел е посветен на действащата уредба на спирането поради обусловеност (стр. 88 и сл.). След разглеждане на различни типове взаимозависимост между въпроси, които са предмет на разглеждане в две различни производства, авторът преминава към значението на субективните предели на силата на пресъдено нещо (стр. 95 и сл.), а така също и на обективните предели на тази сила (стр. 98 и сл.). В хода на изложението авторът засяга и излага становището си по един от най-спорните въпроси в процесуалноправната теория: въпроса дали правопораждащите юридически факти се обхващат от силата на пресъдено нещо (стр. 102 и сл.).

Последващата част от изложението авторът е обозначил като съдържание на преюдициалността. В изложението се заявява, че „За да е налице обусловеност или преюдициалност по чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК, предметът на решението по обуславящия иск трябва да съдържа като свой съставен елемент установяването на определен факт и този факт да доведе до извод, който би променил изхода на делото по обусловения иск.“ Съответно се предлага анализ на базата на това определение

(стр. 111 и сл.). В хода на изложението се предлагат конкретни критерии за преценка на обусловеността (стр. 118 и сл.); разглеждат се въпроси, свързани с поредността на образуване и фазата, на която се намират двете дела (обусловено и обуславящо); последиците от евентуално решение по обуславящото дело спрямо обусловеното дело (стр. 146 и сл.). След разглеждането на редица хипотези с принципно значение авторът разглежда и специфични случаи на преюдициалност (стр. 158 и сл.), вкл. иски (искания за произнасяне по преюдициални въпроси в първата фаза на съдебната делба - стр. 167 и сл.), особености, свързани с иска по чл. 135 ЗЗД (стр. 170 и сл.). Разгледани са проблеми във връзка със спиране на делото при предявени частични иски (стр. 181 и сл.).

По-нататък в изложението авторът разглежда проблематиката на спирането поради образувано тълкувателно дело (стр. 191 и сл.), а така също и спиране поради отправяне на преюдициално запитване пред Съда на Европейския съюз (стр. 197 и сл.). Специално внимание е посветено на въпроса за спиране при паралелни процеси пред съд и арбитраж (стр. 198 и сл.), като авторът последователно е изложил становището си за значимостта на проблематиката, представил е и разбирането си за това какво би следвало да се обозначи като паралелни производства. Извършен е пространен сравнително правен преглед, включително чрез представяне на обобщение и изводи, а в края на изложението се разглежда действащата българска уредба и се правят предложения за усъвършенстването ѝ.

1.3.3. Следва изследване на основанието за спиране по чл. 229, ал. 1, т. 5 (стр. 218 и сл.).

В началото на изложението се прави исторически и сравнителноправен преглед, който започва с представяне на информация за положението по римското право (стр. 218 и сл.), а след това се прави преглед на развитието на уредбата в Германия и в българското право (стр. 220 и сл.).

Следва излагане на становище относно съдържанието на разпоредбата на чл. 229, ал. 1, т. 5, при което авторът обосновава необходимост от корективно тълкуване на текста. Обсъждат се и значенията на текста на чл. 300 ГПК и разумните измерения на тълкуването му (стр. 236 и сл.). Разгледани са много конкретни хипотези. Следващата част от изложението е посветена на основанието за спиране по чл. 229, ал. 1, т. 6. Авторът отново разглежда уредбата и практиката по немското право (стр. 246 и сл.); уредбата по българското право е проследена в

историческото ѝ развитие. Пространно, и в много подробности, по-скоро свързани с конституционно правни аспекти на проблематиката, е разгледан и въпросът за отношението между непосредственото действие на Конституцията и спирането (стр. 250).

1.4. Глава Трета е озаглавена „Въздействие на спирането върху развитието на исковия процес“ (стр. 265 и сл.). Авторът си поставя задача да анализира как „спирането се отразява на динамиката на гражданския процес, т. е., по какъв начин трябва да се разгърне производството от момента на възникване на основанието за спиране.

1.4.1. Първата част на изложението е посветена на законосъобразно развитие на процеса.

Разглежда се производството по спиране, в частност: активната легитимация; времевите граници на спирането (стр. 270 и сл.). Следващата част е посветена на правомощията на съда при спиране на делото (стр. 281) и на последиците от спирането (стр. 284).

Специално внимание е посветено на спирането и връзката му с отклоненията от типичното развитие на процеса (отклонения във връзка със страните – другарство, подпомагаша страна и т. н. - стр. 287 и сл.); с предмета на делото – стр. 291 и сл., вкл. при предявяване на насрещен иск и възражение за прихващане – стр. 300 и сл.; при инцидентен установителен иск – 306, и най-сетне – спирането и служебното съединяване на искове (306 и сл.). Разгледани са връзката на спирането с изменението на иска (стр. 312 и сл.) и хипотезата на паралелно спиране на два процеса (стр. 313).

По-нататък в изложението авторът се спира на възобновяването на производството (стр. 316 и сл.), а така също и на евентуално прекратяване на делото (стр. 319 и сл.).

1.4.2. Втората част на изложението на тази глава е посветена на спирането и порочното развитие на процеса (стр. 320 и сл.). Става дума за незаконосъобразно спиране и обратно – незаконосъобразен отказ на съда да спре делото.

В следващата точка се разглежда защитата срещу бавно правосъдие като способ за защита срещу незаконосъобразно спиране (стр. 328 и сл.).

1.5. Работата завършва със Заключение, в което се прави обобщителен обзор на резултатите от изследването (стр. 340 и сл.). В специален раздел са представени предложения *de lege ferenda*, като следва да се посочи, че авторът е дал предложение за конкретни коригирани или нови текстове. Следва списък на използваната литература.

2. Положителни характеристики на представения труд

2.1. На първо място следва да се констатира, че сме изправени пред всестранно и задълбочено научно изследване на избраната тема. Разработката се различава от редица други, претендиращи да са монографични изследвания, които на практика се свеждат до елементарен преразказ на законовите текстове и безкритично възпроизвеждане на съществуващата съдебна практика и то в доста скромнен обем.

Изложението разкрива стремеж да се стигне до краен предел на изясняване на проблематиката, като наред с всеобхватен анализ на уредбата авторът търси корените на почти всяко отделно разрешение в исторически и сравнителноправен план.

2.2. Държа сметка, че в настоящия момент е доста трудно да се избере „благодатна“ тема за докторска дисертация от областта на гражданскопроцесуалното право, най-малко поради факта, че в почти всички университети, в които се преподава право, има акредитирани докторски програми по тази специалност.

Независимо от горното следва да се отбележи, че полезността на разглежданата разработка е несъмнено висока, макар че проблематиката в преобладаващата си част е фрагментарна и не се поддава на прокарване на някаква обща теоретична нишка. Авторът е компенсирал затрудненията, които темата поражда с присъщите на изложението характеристики – широта и задълбоченост.

2.3. Авторът разкрива всестранно познаване на цялата материя на гражданскопроцесуалното право. Със завидна лекота той борави не само с проблематиката на поставената тема, но се разпростира с прецизност и дълбочина

по изключително сложни и спорни въпроси като същността и обхвата на силата на пресъдено нещо, прониква и във всевъзможни „ъгълчета“ на материалното гражданско право; навлиза смело в проблеми на други клонове на правото.

2.4. Структурата на работата е на пръв поглед необичайна, но спецификата на темата изключва традиционен подход. В края на краищата читателят се убеждава, че избраният от автора подход е удачен и му дава възможност да разработи темата адекватно.

2.5. Езикът е максимално прецизен и точен, при което отново допълнително се демонстрират познаването на материята и способността на автора да прави деликатни разграничения.

2.6. Друга положителна характеристика е използването на огромен за подобен вид разработка научен апарат – общо 129 заглавия, от които 97 на кирилица и 32 на латиница. На това място би следвало да се подчертае, че цитиранията не са общи и неподкрепящи конкретни разсъждения или доводи на автора, а са пряко свързани с изложението. Във всеки отделен случай се демонстрира обстоятелството, че съответната литература е проучена сериозно и позоваването на трудовете се прави при необходимост, а не с цел да се постигне бройка на цитиранията.

2.7. В работата е представена и обсъдена огромна по обем съдебна практика по всевъзможни въпроси. Във всеки един момент съдебната практика се анализира задълбочено, като авторът не се колебае да изложи свои собствени становища. Би могло да се отбележи, че в много голяма част от случаите становищата на автора са по-сериозно обосновани и приемливи от обсъжданите. Частите от работата, в които се коментира съдебната практика, имат забележителна практическа полезност и биха могли да се използват от множество практикуващи юристи.

2.8. В хода на историческия и сравнителноправния преглед се демонстрира познаване на правото на чужди страни, а така също и познаване на редица институти на римското право.

2.9. Положителна характеристика на работата е систематизираното и обосновано излагане на изводите от научното изследване, последвано от предложения за усъвършенстване на широк обем от правна уредба.

2.10. Обсъжданият труд съдържа редица конкретни приносни моменти, сред които бих открил следните:

2.10.1. Основен приносен момент е всестранното анализиране на един институт на процесуалното право, който до този момент е бил предмет на разглеждане преди всичко на учебникарско ниво и само отделни негови аспекти са били предмет на по-подробно и задълбочено изследване.

2.10.2. Като принос следва да се посочи пространният опит да се обясни т. нар. „преюдициалност“ посредством обобщено разкриване на белези на явлениято, включително като се изследват видът на обуславящия въпрос и обуславящото производство, ефектът на обуславящото дело и други.

2.10.3. Приносен момент представлява обосноваването на принципното положение, че спирането може да се случи само в резултат на постановяването на изричен съдебен акт в тази насока, и обосноваването с това изходно становище критерии за видове спиране.

Следва да посоча, че не споделям това становище на автора, което само по себе си не намалява неговата приносна стойност.

2.10.4. Приносни са множество моменти, които нямат пряко отношение към темата, но допринасят съществено за необходимия дебат по изключително съществени въпроси на гражданскопроцесуалното право като например обхващането на констатациите, съдържащи се в мотивите на съдебното решение, от силата на пресъдено нещо (изключително болен въпрос на съвременната теория и практика по граждански процес – стр. 102); изложението-коментар на изключително спорното ТР № 5/2012 г. на ВКС (стр. 135 и сл.); на несъвършената уредба на правомощията на въззивния съд при липса на обжалване от страна на обикновен другар, в случаите когато жалбата на обжалвания обикновен другар засяга т. нар. „обща факти“ (стр. 289) и т. н.

2.10.4. Принос представляват изводите от изследването на проблемите на спирането на делото в областта на субективните и обективните усложнения в процеса.

2.10.5. Приносен момент е изключително широкото представяне на всевъзможна съдебна практика на съдилища от всички нива по разглежданите въпроси. Представени са релевантни актове на Съда на Европейския съюз, а така също и на Европейския съд по правата на човека.

2.10.6. Принос представляват редица от предложенията *de lege ferenda*, които са формулирани в отделно приложение към работата.

Измежду тях бих посочил следните предложения:

- По ГПК:

Чл. 16. (2) Когато два съдебни състава спрат делото на основание чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК поради обусловеност от другото дело, след влизане в сила на определенията за спиране всяка от страните може да сезира по-горестоящия спрямо тях съд със спор за обусловеност.

Чл. 61. (1) При спиране на производството се спират и всички започнали да текат, но неизтекли още срокове. В този случай случаите по чл. 229, ал. 1, т. 2-3 ГПК спирането на срока започва от онова събитие, по повод на което е било спряно производството.

Чл. 214. (3) Когато частичният иск не може да бъде увеличен по реда на чл. 214, ал. 1, изр. трето ГПК, ищецът има право да предяви иск за остатъка от вземането, като след предявяването му производството по иска за остатъка се спира до приключване на образуваното производство по частичния иск.

Чл. 271. (3) Съдът отменя решението и по отношение на необжалвалите необходими другари на жалбоподателя, както и по отношение на необжалвалите обикновени другари, когато отмяната на решението засяга общ факт.

Чл. 292. (2) След образуване на тълкувателно дело всеки друг съд, който разглежда въпроса, поставен за разглеждане в тълкувателното дело, спира производството по делото до постановяване на тълкувателно решение.

Чл. 631. (1) С отправянето на запитването съдът спира производството по делото. Определението не подлежи на обжалване.

(2) Всеки съд, който разглежда същия въпрос като въпроса, по който е било отправено запитването, спира производството пред себе си.

(3) Производството по делото се възобновява след произнасянето на Съда на Европейските общности.

- По ЗМГА

Чл. 8. (2) Арбитражното производство може да бъде започнато, продължено и по него може да бъде постановено решение, въпреки че по същия спор има висящо дело пред местен или чуждестранен съд. Когато в тези случаи страната е предявила пред съда отрицателен установителен иск с предмет валидността на арбитражната клауза, арбитражният състав може по своя преценка да спре делото до приключване на производството пред съда и др..

3. Някои недостатъци на работата

3.1. Похвалният стремеж да се навлезе в максимална дълбочина и широта на разглежданите въпроси е станал причина авторът да не е устоял на изкушението да изложи мислите си по всички възможни проблеми, до които изложението се е допряло. По този начин от една страна той е поел риска на редица места да допусне разводняване на изложението (стр. 96-97; 144-146 и др.), а от друга страна до поемане на неприсъщата за автор на такъв вид работа роля на „последна инстанция по всички въпроси“. Казаното, според мен, представлява основна слабост на работата.

3.2. В частност би могло да се каже, че изложението на стр. 88 и сл. е неясно и се губи логическата връзка, а становището, че съдът по обусловеното дело следва да прави преценка дали искът по обуславящото дело е допустим (стр. 133) не може да бъде споделено. Неприемливо е неколкочкратното повтаряне на невярното клише, че касационната инстанция не е инстанция по същество (стр. 276 и на няколко други места). Това, че при първото разглеждане на делото пред такава инстанция не се допуска събирането на доказателства по съществуващото на делото не означава, че произнасянето по съществуващото на делото е изключено от правомощията на тази инстанция.

3.3. Има и други моменти, които будят съмнение или възражение, които бих споделил с автора при проявено желание от негова страна.

3.4. Посочените слабости по никакъв начин не намаляват забележителната стойност на предложения за обсъждане труд.

4. Други обстоятелства

4.1. Видно от представената професионална автобиография Анастас Благовестов Пунев е проявил значителна активност както в местни мероприятия, така и в обучения и научни форуми в чужбина.

4.2. Наред с дисертационния труд авторът е представил за обсъждане 7 публикации, четири от които са пряко свързани с темата, а останалите, макар и не пряко свързани, са посветени на интересни теоретични въпроси със значителна практическа ползност.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изложеното води до един единствен възможен извод, а именно, че представеният дисертационен труд отговаря на всички изисквания на Закона за развитието на академичния състав в Република България, на Правилника за прилагането на този закон и на специалните изисквания на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“ (ПУРПНСЗД в СУ „Св. Климент Охридски“), приет с решение на Академичния съвет на 31 октомври 2018 г., изменен и допълнен с решение на Академичния съвет от 29 май 2019 г. и също така изменен и допълнен с решение на Академичния съвет от 17 юли 2019 г.

Не може да има никакво съмнение, че дисертационният труд съдържа ценни научни приноси със значителна ползност за практиката и също така несъмнено демонстрира, че Анастас Благовестов Пунев притежава задълбочени

теоретични знания в областта на гражданскопроцесуалното право и редица други клонове на правото, и подчертана способност за самостоятелни научни изследвания.

Всичко това ми дава основание да дам твърдо положителна оценка на качествата на рецензирания труд и на докторанта, и да предложа на уважаемото Научното жури да присъди образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.6. „Право” (Граждански процес) на Анастас Благовестов Пунев – редовен докторант към Катедрата по гражданскоправни науки към Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски”.

28.11.2019 г.

Рецензент: проф. д-р Силви Чернев